

стає не тільки розважально-рекреаційний, а й діловий туризм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балабанов И. Т. Экономика туризма : учеб. пособие / И. Т. Балабанов, А. И. Балабанов. – М. : Финансы и статистика, 1999. – 297 с.
2. Байлик С. И. Гостинничное хозяйство: Проблемы, перспективы, сертификация : учеб. пособие / С. И. Байлик. – К. : Альтер-прес, 2001. – 208 с.
3. Волков Ю. Ф. Технология гостинничного обслуживания / Ю. Ф. Волков. – М. : Феникс, 2003. – 386 с.
4. Карсекін В. Проблеми розвитку готельного господарства в Україні / В. Карсекін, Т. Ткаченко // Економіка України. – 1996. – № 6. – С. 84–91.
5. Левковська Л. Стан та перспективи розвитку туризму та готельного бізнесу в Україні / Л. Левковська, Р. Чабан, Г. Мухін // Економіка України. – 2003. – № 6. – С. 44–48.
6. Мунін Г. Б. Особливості та напрями вдосконалення фінансово-оперативного аналізу діяльності готельного бізнесу / Г. Б. Мунін // Формування ринкових відносин в Україні. – 2003. – № 10. – С. 108–114.
7. Основні показники роботи готелів України за 2003 рік. – К. : [б. в.], 2004. – 60 с.

УДК 65.011.8:658.0+330.141

ВИМІР І НАСЛІДКИ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

В. О. Гетьманський

Необхідність дослідження ефективності фінансово-економічної діяльності підприємств обумовлена перш за все використанням сучасними науковими колами методів розрахунку відносних показників діяльності, порівняльного аналізу й аналізу девіації (рідше структурного) абсолютних чи визначених якісних показників діяльності та відсутністю факторного аналізу змін в умовах економічного розвитку. Додамо, що, відштовхуючись від факторів розвитку підприємства, здебільшого всі зміни ефективності функціонування виступають похідним результатом від зміни екстенсивних та інтенсивних показників діяльності підприємства. Саме тому якісні фактори економічного розвитку відіграють більш важливу роль у розвитку підприємства, особливо під час скорочення ділового циклу й економічного спаду. Незважаючи на це, досі не обґрунтовано методику дослідження та оцінки інтенсифікації діяльності підприємства в умовах еконо-

мічного розвитку, що й зумовило вибір даного напрямку дослідження.

Аналіз останніх досліджень доводить, що сьогодні серед науковців і практиків немає єдиного підходу щодо оцінки та розрахунку показників інтенсифікації діяльності підприємства. Окремі положення щодо оцінки інтенсифікації діяльності викладено у працях В. Д. Герасимової, І. Н. Дрогобицького, класиків Б. Коласса та С. Фішера, але лише у світлі типів розвитку – інтенсивного та екстенсивного, без дослідження інтенсифікація в економіці. Так, наприклад Б. І. Майданчик у [3] подає визначення, яке базується на основних поняттях планової економіки. При цьому хибною є думка про те, що економічна інтенсифікація визначається лише процесом виробництва та, що «інтенсивний розвиток виробництва при капіталізмі направлений на збільшення прибутку капіталістів при зростанні інтенсивності праці». Автор [3] також наводить приклад інтенсифікації – зростання вартості необорот-

них активів, зниження абсолютного обсягу витрат і так далі, які є показниками екстенсифікації економічних систем на мікро- та макрорівнях.

Заслуговує на увагу трактування поняття «інтенсифікація» D. R. Henderson у сільському господарстві. Проте, попри розуміння поняття «інтенсифікація», не визначено жодного її прояву, показника чи вимірника. Натомість в економічному словнику [2] автори визначають інтенсифікацію з макроекономічного погляду, з урахуванням умов науково-технічного прогресу та інновацій, забуваючи при цьому, що рушійною силою інтенсифікації на внутрішньофірмовому ринку є саме мікрорівень, у свою чергу, показники інтенсифікації розвитку на макроекономічному рівні є кумулятивними, а тому непорівнянними та неадекватними.

На нашу думку, найбільш вдалим є визначення інтенсифікації діяльності підприємства в умовах ринкової економіки авторів бізнес-плану, у якому подано алгоритм оцінки інтенсифікації, її показників і обґрунтовано результат інтенсифікації – економію ресурсів. Проте ми не довели, що окремі показники інтенсифікації не об'єктивно її відображають, тому неможливо було скласти модель визначення впливу зміни показників інтенсифікації підприємства з метою подальшої економії ресурсів.

Вищенаведена полеміка дає підстави для уточнення алгоритму визначення процесу інтенсифікації, аналізу її показників і вияву впливу їх зміни на економію ресурсів або екстенсивних факторів розвитку підприємств.

Загальновідомо, що інтенсифікація, як основа розвитку суспільного виробництва та збуту заснована на повному та раціональному використанні техніко-технологічних, матеріальних і трудових ресурсів на базі науково-технічного прогресу. Інтенсивний розвиток відрізняється від екстенсивного, який зводиться до нарощування ресурсів і відсутності новітньої технологічної бази, збільшення вживаних матеріальних ресурсів і кількості працівників при незмінних якісних показниках їх діяльності чи експлуатації. Розуміння сутності інтенсифікації буде неповним, без

урахування прогресивних методів організації праці та виробництва, логістичних систем і засобів реалізації, які необхідно розглядати як найбільш важливі напрями інтенсифікації. Також відбувається економія предметів праці та природних ресурсів за рахунок їх заміни синтетичними матеріалами, впровадження новітніх технологій, що в результаті призводить до змін у використанні всіх чинників економічної діяльності.

Зазначимо, що особливістю інтенсивного та екстенсивного використання ресурсів є їх взаємозамінність, а кінцеві результати діяльності формуються під дією як інтенсивних, так і екстенсивних факторів, через це визначальним напрямом мобілізації резервів діяльності підприємства є загальна інтенсифікація. Саме тому оцінка результатів інтенсифікації повинна включати таку систему розрахунків:

- 1) визначення динаміки показників інтенсифікації;
- 2) визначення співвідношення приросту використання ресурсів у розрахунку на 1 % приросту обсягу випуску (реалізації);
- 3) розрахунок частки впливу зміни показників інтенсифікації на приріст обсягу реалізації;
- 4) розрахунок відносної економії ресурсів;
- 5) комплексну оцінку всебічної інтенсифікації діяльності.

Запропонований вище алгоритм дозволяє оцінити інтенсифікацію діяльності підприємства та послідовно визначити темпи росту взятих основних показників інтенсифікації, їх зміну та частку впливу по відношенню до зміни обсягів реалізації, а також абсолютну економію (перевитрати) ресурсів, унаслідок зміни показників інтенсифікації. Враховуючи те, що темп росту показників інтенсифікації можна обчислити, як:

$$T = \frac{\bar{I}_{2009}}{\bar{I}_{2005}}, \quad (1)$$

то приріст або спад ресурсів на 1 % приросту обсягів реалізації, можна визначити за такою формулою:

$$\Delta I_{\%} = \frac{(T_1 - 1) \cdot 100\%}{T_{\tau/o} - 1} \quad (2)$$

Щодо частки впливу показників інтенсифікації на приріст обсягу реалізації, то, на нашу думку, доцільно використати підхід, що пропонується в сучасних аналітичних джерелах:

$$\Delta I \rightarrow \tau / o = 1 - \frac{T_{\text{ресурс інтенсифікації}}}{(1 - T_{\tau/o})} \quad (3)$$

Або якщо показник є оберненим до поняття «віддача товарообороту» (наприклад, матеріаломісткість), то розрахунок ведеться за формулою:

$$\Delta I \rightarrow \tau / o = 1 - \frac{1}{(1 - T_{\tau/o}) \cdot T_{\text{ресурс інтенсифікації}}} \quad (4)$$

Додамо також, що розрахунок абсолютної економії ресурсів, з огляду на зміни показників інтенсифікації (підвищення якості виробничо-торговельного процесу, технології, зростання продуктивності, стимулювання, підвищення

ефективності використання активів) за традиційним підходом є дещо сумнівним, оскільки базується на зміні якісного показника при сталому обсязі кількісного, що є типовим для факторного аналізу та не враховує частку впливу інтенсивних змін на кількісний показник і т. д. Саме тому ми запропонували такі моделі для оцінки економії ресурсів:

$$E_{\tau} = \frac{(T_{\tau/o} - 1) \cdot I \rightarrow \tau / o \cdot \tau / o_0}{I_1 \cdot 100} \quad (5)$$

для показників віддачі від товарообороту (при цьому частка впливу $\Delta I \rightarrow \tau / o$ береться в процентному відношенні) та

$$E_{\tau} = \frac{(T_{\tau/o} - 1) \cdot \Delta I \rightarrow \tau / o \cdot \tau / o_0 \cdot I_1}{100} \quad (6)$$

для показників місткості в обсязі реалізації.

Для більш наглядного застосування вищевказаних моделей пропонуємо звести розраховані дані певного підприємства за досліджуваний період у аналітичну табл.

Таблиця

Вплив показників інтенсифікації на обсяг реалізації підприємства та абсолютна економія ресурсів за досліджуваний період*

Показники інтенсифікації за видами ресурсів	Темп росту показників інтенсифікації звітний рік/ базовий рік	Приріст (+)/спад (-) ресурсів на 1 % приросту продукції за досліджуваний період, %	Частка впливу на 100 % приросту продукції за досліджуваний період, %	Абсолютна можлива економія торговельних ресурсів (вивільнення + або перевитрати (-) за досліджуваний період (працівників, тис. грн і т. д.)
Продуктивність торговельного персоналу	1,625	77,056	12,978	118,687
Зарплатомісткість товарообороту	0,663	-41,508	7,228	-225321,306
Фондовіддача	1,190	23,460	12,788	7707,748
Оборотність оборотних активів	1,066	8,085	24,738	11091,818
Капіталомісткість товарообороту	0,728	-33,567	14,896	-301554,678
Комплексна оцінка всебічної інтенсифікації	0,998	33,526	72,626	-

Примітка. * Розрахунки проводились на конкретному торговельному підприємстві за 2005–2009 рр. Таблиця з розрахунками запропонована для наочності запропонованих у дослідженні моделей. Зазначимо, що для прикладу обрані базові показники ефективності використання основних ресурсів підприємства – трудового потенціалу, активів та інвестованого капіталу.

Отже, темпи росту показників інтенсифікації одразу свідчать про їх пропорційність або оберненість до показників віддачі від ресурсів. Усі показники віддачі зросли, що свідчить про вищі темпи росту реалізації аніж ресурсів, тоді як темпи росту обох показників місткості (зарплатомісткість і капіталомісткість) є нижчими за 1. Темп росту комплексної оцінки потрібно розраховувати за звичайною середньо-геометричною, оскільки вони є відносними показниками:

$$\bar{I}_{\text{комплексна}} = \sqrt[n]{I_1 \cdot I_2 \cdot \dots \cdot I_n} \quad (7)$$

За такого підходу темп росту комплексної оцінки інтенсифікації для досліджуваної групи показників інтенсифікації свідчить про зниження процесів інтенсифікації на підприємстві.

Щодо приросту показника інтенсифікації на 1 % приросту реалізації, то найбільший приріст демонструють саме показники ефективності використання трудового потенціалу підприємства – на кожен 1 % зростання товарообороту за досліджуваний період припадає 77,0 % приросту продуктивності та зниження зарплатомісткості на 41,5 %. Найменший приріст відносно приросту реалізації демонструють оборотні активи – всього лиш 8,1 %, натомість оборотні активи мають найбільшу частку впливу на зміну обсягу реалізації підприємства. В сумі досліджувані показники інтенсифікації становлять 72,6 % впливу на зміну обсягу реалізації, що свідчить про високу ймовірність оптимальності й адекватності моделі у світлі обраних показників інтенсифікації діяльності підприємства.

Підсумовуючи зазначимо, що проведене дослідження дозволяє стверджувати, що процес інтенсифікації є об'єктивним і закономірним напрямом розвитку підприємств, характерним для усіх цивілізованих країн з ринковою економікою. У свою чергу, вимір вкладу інтенсифікації, формування ресурсних резервів і моніторинг основних показників інтенсивного розвитку є одним із завдань підвищення рівня ефективності діяльності. Сподіваємося, що вітчизняні підприємства врахують темпи всесвітнього зростання та інтенсифікації для запобігання глибоким економічним спадам, зростанню безробіття, зниженню доходів, купівельної спроможності населення та відповідно рівня життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Герасимова В. Д. Анализ и диагностика производственной деятельности предприятий (теория, методика, ситуации, задания) : учеб. пособие / В. Д. Герасимова. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : КНОРУС, 2008. – 265 с.
2. Офіційний сайт Інформаційного бюро «Економічний словарь» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://abc.informbureau.com/html/eioaineoeaoess.html>. – Заголовок з титулу екрана.
3. Офіційний сайт Большой Советской Энциклопедии [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bse.sci-lib.com/article055506.html>. – Название с экрана.
4. Загородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – 4-те вид., випр. та допов. – К. ; Л. : Т-во «Знання», КОО ; Вид-во Львів. банк. ін-ту НБУ. – 566 с.